

ІНТЭРПРЭТАЦЫЯ ПРАСТОРЫ І ЧАСУ Ё ІРЛАНДСКІМ ПЕСЕННЫМ ФАЛЬКЛОРАМ¹

Ірына Поўх

Брэсцкі дзяржаўны ўніверсітэт

імя А. С. Пушкіна

г. Брэст, Беларусь

***Анотацыя:** У артыкуле разглядаюцца асноўныя шляхі інтэрпрэтацыі прасторы і часу ў розных жанрах ірландскага песеннага фальклору: песнях пра радзіму, лірычных песнях, жартоўных песнях і інш. Асобная ўвага надаецца сродкам рэалізацыі прасторава-часовага кампанента тэкстаў, а так-сама яго функцыям.*

***Ключавыя словы:** фальклор, народныя песні, Ірландыя, прастора, час.*

Ірландскі музычны фальклор, як і фальклор кожнай нацыі, – уяўляе сабой супольную культурную спадчыну Ірландыі, яе талент, светапогляд і менталітэт. У прадмове да зборніка кельцкага музычнага фальклору “Кельцкі спеўнік” (The Celtic Song Book) (1928) яго складальнік, ірландскі паэт і фалькларыст Альфрэд Грэйвс (Alfred Perceval Graves) праводзіць паралель паміж дзяцінствам чалавеча і пачатковым перыядам станаўлення і развіцця нацыі, сцвярджаючы, што як маўленне пачынаецца з лепету і гукапераймання, так і фальклорныя песні пачынаюцца з воклікаў да жывёлы, вулічных і вясковых заклікаў і г.д. [3] Сярод першых песенных жанраў даследчык вылучае песні земляробаў, жалобныя песні і калыханкі. Пазней на тэрыторыі Ірландыі распаўсюдзіліся гераічныя і патрыя-

¹ Праца выканана пры фінансавай падтрымцы Беларускага рэспубліканскага фонда фундаментальных даследаванняў у межах задання “Беларуская фалькларыстыка ў сучасным свеце: метадалагічны, праблемна-тэматычны дыяпазон, тэарэтычныя навацыі”; дамова № Г20У-004, нумар дзяржаўнай рэгістрацыі 20201112 ад 26.06.2020.

тычныя песні, якая выконваліся пад акампанемент арфы, паліфанічныя рэлігійныя гімны, песні менестрэляў і інш.

Ірландскі песенны фальклор – як ірландскамоўны, так і англамоўны – вызначаецца старажытнасцю і разнастайнасцю, адлюстроўваючы розныя аспекты жыццёвага ладу і нацыянальнай культуры ірландцаў. Тэматычны і жанравы дыяпазон ірландскіх народных песень ахоплівае песні пра каханне і вайну, радзіму і гісторыю, спадзяванні і адчай, жалобныя і гумарыстычныя песні, калыханкі і г.д.

Sean Nós – ірландскамоўны тэрмін, які выкарыстоўваецца для абазначэння старажытных шляхоў і традыцый у дачыненні да сольнага выканання песень без інструментальнага суправаджэння. Асабліва складанасць і глыбока персаналізаваны характар такіх песень абумоўліваюцца іх рытмічнымі адметнасцямі (вольны метр), што пакідаюць выканаўцу свабоду самавыражэння і ўпрыгожвання мелодыі. У выкананні *sean nós* аднолькавае значэнне маюць як словы, так і музыка. Рытмічныя і меладычныя варыянты розных куплетаў ці выкананняў адной і той жа песні падкрэсліваюць яе паэтыку і экспрэсіўнасць, а таксама адлюстроўваюць вопыт і прафесіяналізм выканаўцы. Невыпадкова *sean nós* лічацца асновай ірландскай традыцыйнай музыкі [4].

Адной з праяў светапогляду і менталітэту любой нацыі выступае ўспрыманне яе прадстаўнікамі прасторы і часу як фундаментальнай экзістэнцыйнай матрыцы, увасобленае ў мастацкай творчасці, у тым ліку ў фальклоры. Мэта гэтага даследавання – прасачыць шляхі інтэрпрэтацыі прасторы і часу як базавых светапоглядных катэгорый у ірландскім песенным фальклоры.

Канцэпт прасторы ў ірландскім песенным фальклоры рэалізуецца, у першую чаргу, у тэкстах, якія ўсхваляюць прыгажосць і слаўнае гераічнае мінулае Ірландыі

і яе народа. Так, у песні *Trasna na dTonnta* (“Па хвалях”) адзначаецца геаграфічнае становішча краіны (*dul siar / на захад*), яе месцазнаходжанне на востраве. Эмацыяная насычанасць і ўзнёслы настрой перадаюцца, у тым ліку, праз лексемы са значэннем узыходнага перамяшчэння ў прасторы (*éiríonn an croí / сэрца ўзнімаецца*) і часе (*breacadh gach lae / штодзённы світанак; Ar fhágaint an tsaoil seo / Пакідаючы гэты свет*) [1]. Веліч Ірландыі ўвасабляецца таксама шляхам звароту да лексічных адзінак з канататыўным значэннем шырокай прасторы (*thar sáile / праз мора (Óró Sé do Bheatha ‘Bhaile / “Шчыра вітаем дома”), ‘S an spéir go mín réaltógach / Над намі зорныя нябёсы (Amhrán na bhFiann / “Салдацкая песня”) і інш.*). Ідэя вяртання да сваіх каранёў – як фізічных, так і духоўных – як найвялікшай каштоўнасці і сэнсу жыцця складае аснову песні *An tOileán Úr* (“Новы востраў”). “Новым востравам” ірландцы называлі Амерыку, куды накіроўваліся шматлікія эмігранты ў пошуках лепшага жыцця. Перамяшчэнне ў прасторы (эміграцыя) і часе (сталенне, увасобленае ў вобразе пажылой ірландкі, якую сустракае лірычны герой у новай краіне, а таксама праз вобраз “добрай і шчаслівай моладзі” (*Is an t-aos óg atá lách aoibhinn*) як настальгічны ўспамін пра радзіму) адлюстроўвае трансфармацыю асобы і пераасэнсаванне ўласнага светапогляду. Тэкст песні насычаны лексэмамі руху (*n-éalóinn / я збягаю, go bpillfinn / я вярнуся, shiúl / вандроўка, прайшоў*), а таксама перыфразамі і лексе-мамі семантычнага поля “смерць”, якія перадаюць хуткаплыннасць часу (*go gcríochnóinn mo shiúl / я скончу сваю вандроўку, an áit a sínfi mé faoin chlár / месца, дзе мяне пахаваюць*).

Канцэпт прасторы прысутнічае і ў песнях на іншую тэматыку. У дзіцячай песні *Báidín Fheilimí* (“Чоўнік Феліні”) ён рэалізуецца на ўзроўні ірландскай

тапанімі-кі – у назвах мясцін, куды выпраўляецца човен (*Gabhla* і *Toraí* – невялікія астравы на паўночным захадзе Ірлан-ды). Згодна паданням, у старажытных часы на востраве Торы знаходзілася вежа Конанда (*Tor Conaind*), умацаванне фамарыянаў (*Fomóire*), міфічнай расы, якая валодала звышнатуральнымі здольнасцямі, паходзіла з мора ці з-пад зямлі і была варожай да першых пасяленцаў Ірландыі. Фамарыяне ўвасаблялі сабой разбуральныя сілы прыроды, цемру, смерць і хваробы і былі знішчаны нашчадкамі іншай, больш позняй расы, немедыцамі (*Neimheadh*) на чале са славытым героем ірландскага эпаса Фергусам у вялікай бойцы на востраве [2]. Адзначаная падзея знайшла адлюстраванне ў антрапанімічным кампаненце песні (фанетычнае падабенства імя персанажа, якому належыць човен, і назвы расы, якая насяляла востраў), а таксама ў яе сюжэце (човен разбіўся на востраве Торы, дзе загінулі і фамарыяне).

Шырокае ўжыванне анамастычнага кампанента – адна з найбольш яркая выражаных адметнасцяў ірландскага песеннага фальклору, якая, апроч іншага, выконвае функцыю яго лакалізацыі. Так, тапаніміка традыцыйнай ірландскай песні *Dúlamán* (“Водарасць”) адсылае слухача да паўночнаірландскага горада Ньюэры (*An Iúraigh*) і спалучаецца з апісаннем ландшафтных адметнасцяў краіны (скалы, узвышшы, мора). Адзначанае спалучэнне анамастычнага кампанента з ландшафтнымі адметнасцямі назіраецца і ў песні *A Phlúirín na mBan Donn Óg* (“Кветка сярод маладых цёмнавалосых жанчын”), дзе згадваецца ірландскае графства Літрам (*Contae Liatroma*) з узвышшамі (*tsléibhe*) на паўночным захадзе і адносна роўнай сельскагаспадарчай мясцовасцю (*páirc na mbó*) на паўднёвым усходзе. Актыўнае ўжыванне тапанімікі (скала Фэйр Хэд і рака Эрне ў Паўноч-

най Ірландыі, гарадок Барнхіл і графства Корк) – спосаб рэалізацыі матыву эміграцыі, які складае сэнсавую дамінанту песні *Is Trua Nach Bhfuil Mé in Éirinn* (“Шкада, што я не ў Ірландыі”).

Асобную групу ірландскага песеннага фальклору складаюць жартоўныя песні. Так, у жартоўнай песні *Beidh Aonach Amárach* (“Заўтра будзе кірмаш”) часавы кампанент увасабляе ідэю шчаслівай будучыні: кірмаш будзе *заўтра*, дзяўчынцы дазваляць пайсці туды, калі ёй *будзе* трынаццаць гадоў і г.д. Катэгорыя тэмпаральнасці выступае адным з сюжэтаўтваральных і структураўтваральных элементаў песні *Tiocfaidh An Samhradh* (“Прыйдзе лета”). Твор мае выразную аркавую структуру з рэфрэнам у першай і чацвёртай (заклучнай) строфах. Тэкст рэфрэна нясе станоўчую канатацыю (настане лета, і каханая вернецца) і змяшчае дзеянне ў пласт бу-дучага часу (*tiocfaidh* / прыйдзе, *fásfaidh* / вырасце, *tiocfaidh an duilliúr glas* / лістота зазелінее, *buailfidh sí tiúin* / зайграе мелодыю і інш.), у той час як другая і трэцяя строфы, кантрастныя рэфрэну па настроі, пераносяць слухача ў мінулае, распавядаючы пра здраду дзяўчыны. Лета, світанак і доўгі дзень, які чакае наперадзе, выступаюць сімваламі шчасця, маладосці, кахання і спадзяванняў на лепшае і ў песні *An Cailín Gaelach* / “Ірландская дзяўчына”. Змена прасторавай прыналежнасці як сімвал набыцця новага сацыяльнага статусу – лейтматыў жартоўнай вясельнай песні *Téir Abhaile Riú* (“Ідзі дахаты”). Маладая пасля вяселля пакідае родны дом і ідзе ў новую сям’ю, якую цяпер павінна лічыць сваёй.

Гумарыстычны эфект песні *Tuirse Mo Chroí* / “Стомленасць сэрца” ствараецца, у тым ліку, з дапамогай бінарнай апазіцыі “маладосць – старасць”, кожны з элементаў якой прадстаўлены комплексам адпаведных лексем. Так, семантычнае поле “маладосць” утвараюць

словы і словазлучэнні “маладыя людзі” (*bhuachaillí óige*), “мілая дзяўчына” (*cailín deas*), “маладая жанчына” (*óg bhean*) і інш., у процівагу корпусу лексем семантычнага поля “старасць” (*tuirse mo chroí* / стомленасць сэрца, *tórraimh* / пахаванне і шэраг іншых). Падобная апазіцыя назіраецца і ў іншых жартоўных песнях, сюжэт якіх разварочваецца вакол адносінаў паміж маладым мужчынам і жанчынай сталага веку (напрыклад, *Sí Do Mhaiméo Í* (“Яна твая бабуля”)).

Функцыя канцэптаў прасторы і часу як сродку рэалізацыі матыву адзіноты ў лірычным фальклоры яскрава прадстаўлена ў песні *Loch na Ní* (“Возера Не”) праз лексемы з канататыўным значэннем цемры (*oíche* / “ноч”, *réalt* / “зорка”), вялікай адлегласці і адасобленасці (*triall i m'aonar* / “ісці аднаму”, *spéir* / “неба”, *uaigneas crann* / “дрэва адзіноты”). Аналагічную функцыю выконваюць прасторавыя аб’екты (*sléibhte* / “горы”, *gairdín* / “сад”, *réalt* / “зорка”) і ў песні *Caisleán Uí Néill* / “Замак О’Ніла”, адным з найбольш лірычных узораў традыцыйнай гэльскай паэзіі. Смутак дзяўчыны, якую пакінуў каханы і сышоў у замак О’Ніла, увасабляецца ў вобразе запусцелага саду (*an gairdín seo in' fhásach*), гор, што ствараюць непераадольную перашкоду закаханым (*sléibhte 'dhul idir mé 's tú*), замка і зоркі, вышыня якіх падкрэслівае адлегласць паміж людзьмі. Функцыя прасторава-часовага кампанента як сродку стварэння атмасферы мастацкага твора, спосабу настроіць аўдыторыю на патрэбны лад падкрэсліваецца ў першых радках песні *An Caiptín Seán* (“Капітан Шон”):

*Tráthnóna Dé Sathairn i ndeireadh an fhómhair,
Chuaigh an scéal go brónach* [1]

*Увосень, познім суботнім вечарам
Пачалася сумная гісторыя*

Прыведзеныя вышэй радкі ствараюць своеасаблівы пралог да аповеду пра трагічны лёс капітана Шона, чый вобраз прыпадабняецца ў песні да вобраза Хрыста.

У згаданай вышэй песні *Bhfuil Mé in Éirinn* (“Шкада, што я не ў Ірландыі”) трагедыя лірычнага героя, якога чакае смяротнае пакаранне ў чужой краіне, перадаецца праз супрацьпастаўленне мадальна-тэмпаральных пластоў рэальнага і ўяўнага часу, якія чаргуюцца паміж сабой. Недасяжнасць радзімы і немагчымасць вярнуцца да былога жыцця перадаюцца з дапамогай дзеясловаў умоўнага ладу (*Chuirfínn síol* / “я б пасадзіў насенне”, *'S da mbeinn bliain eile arís ní b'óige* / “Быў бы я на год маладзейшым”, *Cheannóchainnse garradh* / “я б купіў сад”, *Dá n-éireochadh liom* / “калі б я мог” і інш.) і дзеясловаў руху (*Tabhair* / “прыносіць”). Асуджанасць і непазбежнасць смерці ўвасабляюцца таксама праз часава-проставыя лексемны семантычнага поля заканчэння дня і набліжэння ночы (*éiríos an ghealach* / “узыходзіць поўня”, *luíos an ghrian* / “сядае сонца” і інш.).

Прыкладам жанравага сінкрэтызму выступае ірландская народная песня *Bean Pháidín* (“Жонка Падзіна”), у тэкст якой уплятаецца традыцыйны праклён з пажаданнем няшчасцяў і смерці. Магічны элемент уводзіцца ў твор праз дакладныя і варыятыўныя паўторы радкоў, а таксама мадальныя канструкцыі семантычнага поля “пажаданне”. Фальклорная калыханка *Seoithín Seoí*, акрамя традыцыйных характарыстык адпаведнага жанру (зварот да дзіцяці, шматлікія паўторы, гукапіс і інш.), дэманструе тыпова казачны сюжэт і сістэму вобразаў: эльфы забаўляюцца на даху дома і хочуць скрасці дзіця. Пагроза ператварэння чалавечага дзіцяці ў эльфа, “паніжэння” яго статусу, перадаецца праз матыў перамяшчэння ў прасторы: эльфы бавяцца на даху

(уверсе) і хочучь зацягнуць дзіця да сябе ў сваё жытло (рух уніз).

Такім чынам, няцяжка заўважыць, што прасторава-часавы кампанент выконвае шэраг функцый у ірландскім песенным фальклоры, у залежнасці ад тэматыкі, характару і жанравай прыналежнасці пэўных твораў. Так, найбольш яскрава нацыянальны светапогляд ірландцаў увасабляецца ў песнях, якія славяць прыгажосць і гераічнае мінулае краіны, сцвярджаючы яе незалежнасць і легітымнасць існавання як самастойнай дзяржаўнай адзінкі. Песні адзначанай тэматычнай групы насычаны ірландскай тапанімікай, а таксама спасылкамі на геаграфічнае становішча і ландшафтныя асаблівасці краіны. Часавы кампанент такіх тэкстаў рэалізуецца пераважна праз матыў перамяшчэння ў часе як сімвал імкнення да лепшай будучыні.

Актыўнае ўжыванне анамастычнага кампанента – як тапонімаў, так і антрапонімаў – назіраецца і ў песнях іншай тэматыкі, дзе ён выконвае шэраг функцый: стварае алюзію на фальклорныя наратывы, а таксама выступае сродкам лакалізацыі песеннага фальклору. Канцэпт часу, рэалізаваны шляхам супастаўлення маладосці і сталага веку, нярэдка выступае сродкам актуалізацыі гумарыстычнага пачатку ў жартоўных песнях, у той час як у лірычных творах прасторава-часавы кампанент дапамагае стварыць патрэбную атмасферу і выклікаць адпаведны настрой у аўдыторыі. Асаблівае значэнне канцэпты прасторы і часу набываюць у выпадку спалучэння песенных і наратывных альбо перфарматыўных жанраў, дзе выступаюць маркерам дадатковых жанраў, уведзеных у песню.

Літаратура

1. Cartlann Amhráin na Gaeilge (n.d.). In Songs in Irish. Retrieved from <https://songsinirish.com>
2. Conand (n.d.). In Oxford Reference. Retrieved from <https://www.oxfordreference.com/view/10.1093/oi/authority.2>

0110803095630244

3. Graves, A. P. (1928) The Celtic Song Book. London: Ernest Benn Limited, 1928. 170 p.
4. Noone, J. Irish Traditional Music (2012). In World Federation of Music Therapy Folk Music Project. Retrieved from https://www.academia.edu/2039563/Irish_Traditional_Music

***Summary:** The article discusses some of the main interpretations of time and space in various genres of Irish folk songs: songs about Ireland, lyrical and humorous songs etc. The author pays special attention to the ways of implementing the time and space component of the texts as well as its functions.*

***Ключові слова:** folklore, folk songs, Ireland, time, space.*

АНГЛІЙСЬКОМОВНИЙ АКАДЕМІЧНИЙ ДИСКУРС: ДИСТИНКТИВНІ ОЗНАКИ ТА ЖАНРОВЕ РОЗМАЇТТЯ

Лідія Черчата

Полтавський національний педагогічний
університет імені В. Г. Короленка
м. Полтава, Україна

***Анотація:** Розкрито типологію та видову палітру поняття «дискурс» із позицій соціолінгвістики і лінгвопрагматики. Виокремлено характерні для англійськомовного академічного дискурсу маркери інтертекстуальності. Досліджено жанрове розмаїття усного (консультації, презентації, семінари, дискусії, лабораторні заняття, колоквиуми, індивідуальні заняття, лекції) та письмового (конспект лекції, цитування, тези, анотацію, рецензію, резюме, есе, статтю) академічного дискурсу. Виокремлено основні дистинктивні ознаки англійськомовного академічного дискурсу, як-от: мету, хронотоп (прототипне місце спілкування, тобто академіч-*